

Tư tưởng Hồ Chí Minh về phương pháp giáo dục thanh niên

TS. ĐOÀN NAM ĐÀN*

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn xác định thanh niên là lực lượng xung kích cách mạng, là đội dự bị tin cậy của Đảng. Do vậy, Người rất coi trọng việc giáo dục thanh niên thành những người vừa “hồng”, vừa “chuyên” để phục vụ cho sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Để công tác giáo dục thanh niên có hiệu quả, Hồ Chí Minh cho rằng cần đề ra các phương châm, phương pháp giáo dục đúng đắn và khoa học. Nói cách khác, phải có công nghệ “trồng người” phù hợp với thực tế và đặc thù của thanh niên nước ta.

1. Kết hợp chặt chẽ học với hành, lý luận với thực tiễn, nhà trường gắn liền với gia đình và xã hội trong giáo dục thanh niên.

Hồ Chí Minh nêu lên một phương châm rất cơ bản về giáo dục thanh niên là: kết hợp chặt chẽ học đi đôi với hành, lý luận với thực tiễn. Theo Người, học và hành là hai khâu của quá trình nhận thức, luôn gắn bó khăng khít với nhau. Hành không chỉ là vận dụng những điều đã học, mà còn là nguồn gốc của tri

thức mới, là biện pháp rèn luyện con người một cách toàn diện.

Học đi đôi với hành cho phép cùng một lúc hình thành tri thức và kĩ năng; hành trở thành một hình thức chính của học, quá trình học xảy ra trong chính quá trình hành. Người nhiều lần căn dặn giáo viên và học sinh cần gắn việc dạy học vào thực tế cuộc sống, với đời sống của nhân dân. Thầy giáo và học sinh cần tham gia vào công tác xã hội, ích nước lợi dân. Người phê phán lối dạy sách vở, biến con người thành những con mọt sách, lối nói suông văn hoa chữ nghĩa mà không có tác dụng gì. Việc học tập không chỉ trong nhà trường, sách vở mà còn học từ kinh nghiệm thành công cũng như thất bại trong thực tiễn và phải học lẫn nhau, học nhân dân. Không học nhân dân là một thiếu sót lớn. Trong buổi nói chuyện với cán bộ giảng dạy, sinh viên Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, ngày 21/10/1964, Người khuyên: “Học phải suy nghĩ, học phải liên hệ với thực tế, phải có thí nghiệm và thực hành. Học với hành phải kết hợp với nhau”⁽¹⁾. Đây là một sự chuyển hướng cơ bản, cách mạng về phương châm đào

tạo và là đặc trưng chủ yếu để phân biệt nhà trường mới với nhà trường dưới chế độ thực dân.

Trong giáo dục, Hồ Chí Minh rất quan tâm đến bồi dưỡng lý luận cho thanh niên, nhằm nâng cao nhận thức để vận dụng vào thực tiễn chứ không phải học lý luận để lý luận. Vì theo Người: “Lý luận là sự tổng kết những kinh nghiệm của loài người, là tổng hợp những tri thức về tự nhiên và xã hội tích trữ lại trong quá trình lịch sử”⁽²⁾. Còn “Lý luận của chủ nghĩa Mác-Lênin là sự tổng kết kinh nghiệm của phong trào công nhân từ trước đến nay của tất cả các nước”⁽³⁾. Như vậy, quan niệm lý luận của Hồ Chí Minh đã hàm chứa trong đó yếu tố thống nhất, mối quan hệ biện chứng giữa lý luận và thực tiễn, cũng như sự kế thừa của lý luận.

Xuất phát từ nguyên lý triết học Mác-Lênin về sự thống nhất biện chứng giữa lý luận và thực tiễn, ngay sau khi nền giáo dục độc lập mới được khai sinh, Hồ Chí Minh đã nhắc nhở mọi người, đặc biệt là thanh niên phải biết áp dụng lý luận vào thực tiễn. Học lý luận, học các môn học phải lấy thực tiễn làm ví dụ

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

minh họa, chứng minh cho sự đúng đắn của lý luận. Người dạy: “Lý luận phải đem ra thực hành, lý luận cùng thực hành phải luôn đi đôi với nhau”⁽⁴⁾. Thực hành phải nhằm theo lý luận. Lý luận không có thực tiễn là lý luận suông, “thực tiễn không có lý luận hướng dẫn thì thành thực tiễn mù quáng”⁽⁵⁾.

Sở dĩ thanh niên hiện nay gặp lúng túng trong sự kết hợp giữa lý luận và thực tiễn, vì nhiều người thiên về lý luận trừu tượng, không chịu quan sát thực tế, không tin tưởng vào lý luận tiên tiến, hay đối lập lý thuyết với thực tiễn. Từ đó dễ sinh ra khuynh hướng chủ quan, nóng vội, duy ý chí. Việc gắn lý luận với thực tiễn, từ thực tiễn nâng lên mức cao hơn, thiết thực hơn, đó chính là ý nghĩa phương pháp luận mà Hồ Chí Minh luôn quan tâm giáo dục thanh niên.

Hồ Chí Minh luôn coi trọng giáo dục thông qua việc tổ chức thanh niên tham gia các hoạt động chính trị, xã hội, lao động sản xuất, thực nghiệm khoa học - kỹ thuật, từ thiện nhân đạo, thể dục thể thao, vui chơi giải trí,... qua đó từng bước giác ngộ chính trị, nâng cao kiến thức, phát huy năng lực sáng

tạo, rèn luyện kỹ năng, tập hợp đoàn kết thanh niên. Từ trong rèn luyện thực tiễn, trải qua khó khăn, gian khổ, thử thách, thanh niên sẽ tự rèn luyện bản lĩnh kiên cường “trung với nước, hiếu với dân”, những phẩm chất cách mạng “Nhân, Nghĩa, Trí, Dũng, Liêm” sẽ nâng cao hơn, những tri thức đã tiếp thu qua thực tiễn sẽ ngày càng được củng cố.

Thực tế đã khẳng định vai trò to lớn của xã hội với việc giáo dục để hình thành nhân cách của mỗi con người, trước hết đó là những người trẻ tuổi, đang trong quá trình nhận thức và tìm hướng đi cho cuộc đời, Hồ Chí Minh luôn đánh giá cao sự kết hợp giữa nhà trường, gia đình và xã hội trong việc giáo dục thanh niên. Tại buổi Lễ khai mạc Trường Đại học nhân dân Việt Nam, ngày 19/01/1955, Người nêu rõ: “Trường đại học, gia đình và đoàn thể thanh niên phải liên hệ chặt chẽ trong việc giáo dục thanh niên”⁽⁶⁾. Trong thư

gửi các trường, nhân ngày khai giảng năm học 1968 - 1969, Hồ Chí Minh đã viết: “Giáo dục nhằm đào tạo những người kế tục sự nghiệp cách mạng to lớn của Đảng và nhân dân ta, do đó các ngành, các cấp đảng và chính quyền địa phương phải thật sự quan tâm hơn nữa đến sự nghiệp này, phải chăm sóc nhà trường về mọi mặt, đẩy sự nghiệp giáo dục của ta lên những bước phát triển mới”⁽⁷⁾.

Con người sinh ra, lớn lên trong môi trường gia đình, nhà trường và xã hội. Đó là nơi diễn ra quá trình giáo dục con người. Tất nhiên ở từng môi trường đều có nội dung, phương pháp giáo dục khác nhau, trong đó Hồ Chí Minh rất chú trọng vai trò giáo dục của gia đình đối với thanh niên, vì nó giữ vị trí đặc biệt đối với sự hình thành, phát triển nhân cách con người ngay từ tuổi ấu thơ. Gia đình là nơi đem đến cho tuổi trẻ lời ru, tình yêu thương, những bài học đầu tiên của cuộc đời;

Đoàn viên, thanh niên tham gia hoạt động tình nguyện Mùa hè xanh tại tỉnh Cà Mau.

Ảnh : KT

là hệ thống bảo trợ tốt nhất cho mỗi cá nhân, bảo đảm an toàn cho tuổi trẻ phát triển; là cội nguồn tạo ra giá trị đạo lý, nhân cách, văn hóa và bản sắc con người. Vì vậy, gia đình có ảnh hưởng rất lớn với mỗi con người, với cộng đồng xã hội, có sự tác động qua lại với những chiều hướng tiêu cực hay tích cực về nhân cách, lối sống, đạo đức, kỷ cương, các giá trị xã hội.

Nhà trường có chức năng chuyên trách về giáo dục, là nơi thanh niên được học hỏi những kiến thức văn hóa, khoa học - kỹ thuật, thông qua sự hướng dẫn của giáo viên và các công cụ học tập: sách giáo khoa, thiết bị dạy học, câu lạc bộ vui chơi giải trí. Nhà trường còn là nơi thuận lợi nhất để thanh niên tra dồi đạo đức, ý chí, rèn luyện phẩm chất cần thiết chuẩn bị hành trang bước vào đời. Người nhấn mạnh vai trò của nhà trường: Cốt nhất là phải dạy học trò biết yêu nước thương nòi, phải dạy cho họ ý chí tự lực, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ.

Gia đình, nhà trường, xã hội phải hợp thành sự thống nhất ở mục tiêu giáo dục để tạo ra hợp lực cùng một hướng, chứ không phân cực hoặc phản lực triệt tiêu lẫn nhau. Nhà trường phải liên hệ mật thiết với gia đình học trò, bởi vì giáo dục trong nhà trường chỉ là một phần, còn cần có sự giáo dục của gia đình và xã hội để giúp cho việc giáo dục trong nhà trường được tốt hơn. Giáo dục trong nhà trường dù tốt mấy nhưng nếu thiếu giáo

dục của gia đình và ngoài xã hội thì kết quả cũng không hoàn toàn. Hồ Chí Minh nhắc nhở những người làm công tác giáo dục phải nhận thức đúng đắn "giáo dục là sự nghiệp của quần chúng", kết quả giáo dục tùy thuộc rất nhiều vào sự tham gia tích cực, sự giúp đỡ thiết thực và nhận thức về trách nhiệm của các ngành, các cấp ủy đảng và chính quyền địa phương.

2. Phát huy ý thức tự giáo dục, tự rèn luyện và lấy gương người tốt việc tốt để giáo dục.

Để thanh niên phát huy được ý thức, khả năng tự học, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nhắc nhở các thầy cô trong quá trình dạy học phải phát huy tính tích cực, chủ động của thanh niên, tạo cho họ ý thức tích cực tự mình suy nghĩ tiếp cận chân lý, phát huy hết tiềm năng, tính sáng tạo trong quá trình học, coi trọng việc tự học, tự rèn luyện, độc lập suy nghĩ để đạt mục đích học tập. Người nhắc nhở thanh niên, phải nêu cao tác phong độc lập suy nghĩ và tự do tư tưởng. Đọc tài liệu thì phải đào sâu hiểu kỹ, không tin một cách mù quáng vào từng câu một trong sách, có vấn đề chưa thông suốt thì mạnh dạn đề ra và thảo luận cho vỡ lẽ. Đối với bất cứ vấn đề gì đều phải đặt câu hỏi "vì sao?", đều phải suy nghĩ kỹ càng xem nó có phù hợp với thực tế không, có thật là đúng lý không, tuyệt đối không nên nhắm mắt tuân theo một cách xuôi chiều. Theo Người, việc học tập phải tùy theo điều kiện, thời gian mà thực

hiện từng bước, từng mức độ công việc học tập và nắm cho được những vấn đề cơ bản; thái độ phải nghiêm túc, thật thà, không giấu dốt, không tự cho mình là đã biết đủ rồi, biết hết rồi; kiên nại, tự phụ, tự mãn là kẻ thù số một của học tập.

Trong phương pháp giáo dục thanh niên, Hồ Chí Minh coi trọng "lấy gương người tốt, việc tốt để hàng ngày giáo dục lẫn nhau là một trong những cách tốt nhất để xây dựng Đảng, xây dựng các tổ chức cách mạng, xây dựng con người mới, cuộc sống mới"⁽⁶⁾. Đây là phương pháp giáo dục cơ bản, mang tính khoa học, tính thực tiễn, vừa là nhu cầu của con người là muốn học tập noi gương người tốt, việc tốt để tiến lên, vừa thể hiện niềm tin yêu, lạc quan của Hồ Chí Minh đối với sự nghiệp giáo dục thanh niên.

Để động viên khuyến khích những việc làm tốt của thanh niên, Người đã gửi hàng ngàn huy hiệu, viết và trả lời hàng ngàn bức thư, tiếp hàng ngàn thanh, thiếu nhi tiêu biểu cho những gương người tốt, việc tốt. Đó là các anh hùng, dũng sĩ ngoài mặt trận, những tấm gương cứu bạn, hành động dũng cảm, đến những việc làm tốt như chăm sóc trâu bò của hợp tác xã, nhặt được của rơi trả lại... Người nhắc nhở thanh niên luôn luôn trân trọng, lắng nghe, tìm hiểu, suy ngẫm các gương tốt, ý hay của nhân dân. Người nói: "Dân rất thông minh. Quần chúng kinh nghiệm, sáng kiến rất nhiều. Chỉ cần mình có biết học hay biết lợi dụng mà thôi"⁽⁶⁾.

Với thái độ và tinh thần lạc quan cách mạng, lòng nhân ái, bao dung đối với con người, Hồ Chí Minh thể hiện tấm lòng yêu mến, tin tưởng đối với thanh niên, động viên khích lệ họ ra sức học tập, rèn luyện để kế tục xứng đáng sự nghiệp cách mạng mà nhân dân giao cho. Người yêu cầu những người lớn tuổi hơn phải là tấm gương và có trách nhiệm dìu dắt, giúp đỡ thanh niên: "Các đồng chí già là rất quý, là gương bền bỉ đấu tranh, dìu dắt, bồi dưỡng, đào tạo thêm đồng chí trẻ. Đồng chí già phải giúp đỡ đồng chí trẻ tiến bộ"⁽¹⁰⁾; cán bộ Đoàn cần nêu cao tấm gương của bản thân mình cho thanh niên học tập. Muốn dạy cho thanh niên trở thành người tốt thì trước hết lớp cha anh phải là những tấm gương tốt. Điều đó cũng có nghĩa là muốn thanh niên kế tục được lý tưởng, niềm tin của cha anh, thì lớp cha anh phải là hiện thân sinh động, vững vàng của lý tưởng và niềm tin đó.

3. Tập hợp thanh niên vào các tổ chức đoàn thể xã hội để giáo dục.

Hồ Chí Minh nhận thấy tiềm năng của thanh niên Việt Nam vô cùng to lớn, nhưng để hiện thực hóa các tiềm năng đó, cần tập hợp họ vào trong tổ chức đoàn thể xã hội, dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản.

Cùng với sự giáo dục của nhà trường, phải tập hợp thanh niên vào trong các tổ chức Đoàn Thanh niên, Công đoàn, Hội Phụ nữ, Hội Nông dân, Hội Sinh viên, v.v.. để

thông qua hoạt động của các tổ chức đó mà giáo dục thanh niên. Hồ Chí Minh rất quan tâm tới việc xây dựng tổ chức Đoàn Thanh niên, nhằm tập hợp thu hút thanh niên vào hoạt động. Tháng 6/1925, Người đứng ra thành lập tổ chức Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên, mà hội viên hầu hết là những người trẻ tuổi. Dưới sự lãnh đạo, chỉ đạo của Hồ Chí Minh, các tổ chức cách mạng của thanh niên nước ta được thành lập từ rất sớm và ngày càng lớn mạnh.

Người còn yêu cầu đoàn viên, cán bộ Đoàn phải gương mẫu về mọi mặt, giúp đỡ lôi cuốn anh chị em ngoài Đoàn cùng tiến bộ; việc xây dựng tổ chức Thanh niên Cộng sản phải gắn với xây dựng Đảng Cộng sản. Do đó, phải chú trọng xây dựng cả về tổ chức và tư tưởng, coi trọng chất lượng và số lượng, song lấy chất lượng là chính; chăm lo công tác Đoàn gắn với tăng cường đoàn kết rộng rãi thanh niên; chăm lo xây dựng đội ngũ cán bộ làm công tác thanh, thiếu nhi và đẩy mạnh phong trào cách mạng của tuổi trẻ. Xây dựng tổ chức Đoàn cần gắn với xây dựng Hội Liên hiệp Thanh niên Việt Nam.

Các tổ chức Đoàn, tổ chức hội cần tìm ra những hình thức thích hợp, cuốn hút thanh niên vào những môi trường có tổ chức lành mạnh, có tính chất tập thể và quần chúng. Dĩ nhiên việc đầu tư cho những công trình phúc lợi là rất tốn kém và không phải bao giờ cũng có những kết quả có thể thấy ngay được. Chúng ta không thể để

thanh niên sống buông thả trong những môi trường mà không phải lúc nào, ở đâu cũng có tác dụng giáo dục tích cực. Đến khi một bộ phận trong số họ trở nên hư hỏng thì mới đầu tư giáo dục và cải tạo, thì chắc chắn việc đó sẽ tốn kém hơn nhiều so với việc tạo ra những môi trường giáo dục thích hợp. Để một bộ phận thanh niên hư hỏng sẽ tác động xấu đến nhiều mặt của đời sống xã hội và hậu quả của nó thì khó lường hết được.

Trải qua các thời kỳ cách mạng, tư tưởng Hồ Chí Minh về phương châm, phương pháp giáo dục thanh niên vẫn còn nguyên giá trị to lớn cả lý luận và thực tiễn. Đây không những là sự chỉ dẫn, mà còn là nguồn sức mạnh tinh thần mạnh mẽ cho các thế hệ thanh niên nước ta. Di sản tinh thần quý báu đó cần được trân trọng giữ gìn, bảo vệ và tiếp tục nghiên cứu vận dụng, phát triển sáng tạo trong quá trình thực hiện chiến lược con người Việt Nam, một trong những nguồn động lực quan trọng của công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa và xây dựng, phát triển đất nước ngày càng văn minh, giàu đẹp. ■

1. Hồ Chí Minh, Toàn tập, t.11, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2002, tr.311.
- 2, 3, 5. Hồ Chí Minh, Sđd, t8, tr.497, tr.497, tr.496.
4. Hồ Chí Minh, Sđd, t.5, tr.249.
- 6, 9. Hồ Chí Minh, Sđd, t.7, tr.455, tr.62.
- 7, 8. Hồ Chí Minh, Sđd, t.12, tr.404, tr.558.
10. Hồ Chí Minh, Sđd, t.10, tr.463.